

Poznań, dnia 17 sierpnia 2020 roku

dr hab. prof. UAM Andrzej Jarocho
Zakład Postępowania Cywilnego
Wydział Prawa i Administracji UAM w Poznaniu

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

„Przesłanki odmowy wykonania wyroków i ugód arbitrażowych w ujęciu prawnoporównawczym”
przygotowanej przez Pana magistrą Jarosława Pączka

I. Ocena tematu, tytułu i celu pracy

1. [Uwagi wstępne]. Problematyka procesowa cywilna dotycząca alternatywnych metod rozwiązywania sporów cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem doktryny, tym bardziej, że stanowi ona nieprzebrane źródło istotnych problemów teoretyczno prawnych, które ciągle czekają na swoje rozwiązanie, aby udoskonalić istniejącą praktykę. Pośród różnych form ADR szczególną pozycję zajmuje arbitraż, stanowiąc rzeczywistą alternatywę dla państwowego wymiaru sprawiedliwości realizowanego przed sądami powszechnymi. Jednocześnie należy jednak zauważyć, że pomimo podkreślania w licznych wypowiedziach dotyczących arbitrażu zalet i korzyści płynących dla jego stron z korzystania z tej drogi rozwiązywania sporów, można mieć stale niedosyt jeśli idzie o rzeczywiste zainteresowanie co do korzystania z tej drogi rozpoznawania spraw. Na pewno trzeba w tym kontekście dostrzec różnice występujące w tym względzie w Polsce i za granicą, gdzie arbitraż (szczególnie w sprawach gospodarczych), chociażby ze względu na długą i ugruntowaną tradycję funkcjonowania, cieszy się większym zainteresowaniem i zaufaniem.

Dopuszczenie przez państwo możliwości załatwiania spraw cywilnych uczestników obrotu prawnego poza państwową strukturą wymiaru sprawiedliwości nie jest nieograniczone i bezwarunkowe. Ustawodawca pozostawia bowiem w tym zakresie mechanizmy kontrolne, mające na celu zachowanie możliwości weryfikacji przez sąd państwowy prawidłowości rozstrzygnięć wydawanych przez organy pozasądowe, w szczególności przez sądy arbitrażowe. Istotne jest zatem podjęcie próby opisu i oceny zakresu dopuszczalnej ingerencji sądu państwowego w postępowanie i orzeczenie wydawane przez sąd arbitrażowy, szczególnie wtedy, gdy sąd arbitrażowy orzeka w jednym państwie, a jego postępowanie i orzeczenie jest oceniane według reguł wynikających z porządku prawnego innego państwa.

Oczywiste i naturalne jest, iż postępowania arbitrażowe w różnych krajach podlegają odmiennym regulacjom prawnym, jednak trzeba mieć na uwadze, iż zasadnicze ich elementy są uwspólnione na skutek oddziaływania istotnych, ratyfikowanych przez wiele państw konwencji, licznych umów dwu i wielostronnych, a także szeroko akceptowanych regulaminów organizacji i sądów arbitrażowych. Ten element nauki i praktyki arbitrażu ma bardzo istotne znaczenie wtedy, gdy czyni się przedmiotem analizy zagadnienia dotyczące arbitrażu zagranicznego, w znaczeniu prowadzenia postępowania i wydania orzeczenia przez sąd znajdujący się za granicą. W tym miejscu pojawia się jednak również i pytanie, czy istnieje jakiś katalog uniwersalnych reguł oceny prawidłowości, szczególnie zagranicznych, postępowań arbitrażowych, wspólnych dla wszystkich porządków

prawnych. Jakkolwiek niekiedy w literaturze i publicystyce dotyczącej arbitrażu międzynarodowego wspomina się nawet o istnieniu swoistego globalnego systemu uznawania i wykonywania orzeczeń arbitrażowych (to szczególnie w kontekście rozwiązań i rozległego oddziaływania ratyfikowanej przez ponad 150 państw Konwencji nowojorskiej z 1958 roku), to tego rodzaju śmiała i daleko idąca teza na pewno wymaga gruntownej analizy prawnej.

W taką, oczywiście bardzo ogólnie i wybiórczo zarysowaną, perspektywę teoretyczną i praktyczną wpisuje się, przygotowana w Katedrze Postępowania Cywilnego I Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego pod kierunkiem Pana prof. dr hab. Sławomira Cieślaka rozprawa doktorska Pana magistra Jarosława Pączka pt. „Przesłanki odmowy wykonania wyroków i ugód arbitrażowych w ujęciu prawnoporównawczym”, którą przedstawiono mi do recenzji.

2. [Tematyka rozprawy]. Autor wskazuje (str. 15), iż przedmiotem jego zainteresowania (decydującym również o dominującej metodzie badawczej) jest „*porównanie przepisów wyznaczających zakres przesłanek odmowy wykonania orzeczeń wydawanych w toku postępowania arbitrażowego, obowiązujących w różnych ustawodawstwach (...)*”. Tak określona tematyka opracowania wymaga przeprowadzenia pogłębionej analizy prawnej, dotyczącej zarówno ogólnych rozwiązań systemowych jak i konkretnych regulacji normatywnych obowiązujących w różnych krajach, a co za tym idzie - również niekiedy diametralnie różnych systemach prawnych. Definiując założony przez siebie zakres badań merytorycznych, Doktorant wychodzi od tego, że „*w systemie prawa cywilnego międzynarodowego arbitraż oraz sądownictwo powszechne stanowią odrębne, choć w pewnym stopniu powiązane, systemy wymiaru sprawiedliwości. Skuteczność wykonywania wydawanych w toku rozstrzygania sporów orzeczeń, decyduje w dużej mierze o wyborze przez uczestników obrotu jednego z tych systemów. W doktrynie panuje przekonanie, że z porównania mechanizmów wykonalności zagranicznych orzeczeń i ugód arbitrażowych i sądowych wynika, iż wykonalność tych pierwszych jest skuteczniejsza*” (str. 274). Aby zweryfikować taką tezę, Autor postanowił dokonać porównania obu wskazanych systemów i w tym celu wskazał na dwie „*poziomy*” porównań (str. 15), tj. „*porównanie dwóch równoległych systemów stwierdzenia wykonalności, dla orzeczeń sądów powszechnych oraz sądów polubownych, z uwzględnieniem założeń aksjologicznych postępowania arbitrażowego*”, a także „*ustalenie wzajemnych zależności pomiędzy bezwzględnie obowiązującymi normami i postanowieniami umownymi, dotyczącymi prawa do zaskarżania wyroku bądź jego podważania w postępowaniu wykonawczym oraz opisanie wpływu tych zależności na skuteczność egzekwowania orzeczeń sądów polubownych i ugód przed nimi zawartych*”. Tak zakreślona tematyka recenzowanej rozprawy doktorskiej jawi się jako bardzo rozległa (a przez to bardzo trudna), szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę również i ten element, że analizie Doktoranta zostało poddanych łącznie kilkanaście różnych regulacji prawnych o charakterze wewnątrzkrajowym, umownym (umowy międzynarodowe) i konwencyjnym. Należy chyba jednak przyznać rację Doktorantowi, że zbudowanie tak szerokiego kontekstu badawczego było niezbędne dla osiągnięcia miarodajnych efektów analizy, które w recenzowanej pracy zostały przedstawione zarówno w trakcie prowadzonego badania stosownych regulacji prawnych (w formie „Podsumowań częściowych”), jak i ostatecznie w postaci syntetycznie ujętych wniosków i postulatów *de lege ferenda*, zawartych w „Podsumowaniu końcowym”.

Jednocześnie jednak z tak szerokim ujęciem tematyki pracy, jak to zaproponował Doktorant, wiąże się istotny ciężar analizy bardzo rozległego zakresu literatury. Doktorant sięgnął ogólnie do imponującej liczby źródeł, w znakomitej części zagranicznej i obcojęzycznej (osobną ocenę w tym względzie sformułuję w dalszej części recenzji), ale dostrzegam, że umknęły Jego uwadze niektóre krajowe publikacje, których lektura i przywołanie, w mojej ocenie, byłoby uzasadnione i potrzebne (szczegółowe uwagi w tym zakresie zawarte są w dalszej części recenzji).

Trzeba też dodać, że tematyka rozprawy doktorskiej nawiązuje (mniej lub bardziej) do

przygotowanych w ostatnim czasie rozpraw doktorskich, które już były przedmiotem publicznych obron (dodatkowo ewentualnie zostały już opublikowane), takich jak:

- rozprawa mgra S. Sołtysika pt. „Podstawy odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego według Konwencji nowojorskiej” – Uniwersytet Warszawski (2018) – opublikowana;
- rozprawa mgra A. Zielonego pt. „Podstawy uchylecia wyroku sądu arbitrażowego (studium prawnoporównawcze)” – Uniwersytet Warszawski (2018), przy czym w pracy osobną część poświęcono kwestii pojęcia procesowego i materialnego porządku publicznego;
- rozprawa mgra K. Ryszkowskiego pt. „Klauzula procesowego porządku publicznego w arbitrażu handlowym w prawie polskim na tle innych systemów prawnych” – Uniwersytet Jagielloński (2018) – opublikowana;
- rozprawa mgr Marii Kierskiej pt. „Środki zabezpieczające w arbitrażu handlowym” – Uniwersytet Jagielloński (2019) – przy czym na uwagę, z punktu widzenia tematyki recenzowanej rozprawy, zasługują Rozdziały VI i VII dotyczące wykonywania zabezpieczenia ustanowionego przez sąd arbitrażowy oraz arbitrażu doraźnego.

W mojej ocenie, ani żadna z powyższych prac, ani inna ze znanych mi publikacji nie dotyczy zagadnienia wybranego przez mgra J. Pączka na temat swojej rozprawy. Jak się wydaje, recenzowana rozprawa niejako uzupełnia zakres tematyczny wcześniej przygotowanych, obronionych i niekiedy już opublikowanych rozpraw doktorskich.

Jeżeli arbitraż, szczególnie zagraniczny, ma się rozwijać w naszym kraju i stanowić rzeczywiście alternatywną drogę rozpoznawania i ogólnie załatwiania spraw cywilnych, to powinniśmy korzystać w jak najszerszym zakresie z dobrych, wypróbowanych rozwiązań funkcjonujących w innych systemach prawnych. Doktorant podjął się przeanalizowania w trybie prawnoporównawczym kwestii procedury prowadzącej do możliwości wykonania orzeczenia arbitrażowego, czyli jednego z tych elementów postępowania arbitrażowego, który w dużej mierze przesądza o jego atrakcyjności w porównaniu z postępowaniem przed sądem państwowym, ale jednocześnie stanowi źródło potencjalnie ogromnego zagrożenia dla rzetelności, albo nawet uczciwości postępowania¹.

Podsumowując należy stwierdzić, że wybrana przez Pana mgra J. Pączka tematyka pracy zasługuje na uznanie, jest interesująca i trudna, ale jednocześnie bardzo ważna i to zarówno z punktu widzenia teorii, jak i praktyki postępowania cywilnego, a w szczególności postępowania arbitrażowego. W ten sposób przygotowana rozprawa pozytywnie wpisuje się rozwój nauki o arbitrażu.

3. [Tytuł recenzowanej rozprawy doktorskiej]. Tytuł pracy, tj., „Przesłanki odmowy wykonania wyroków i ugód arbitrażowych w ujęciu prawnoporównawczym” na pierwszy rzut oka wydaje się być dość ogólnym i bardzo szerokim, ale biorąc pod uwagę istotne unifikujące znaczenie, przede wszystkim (choć nie tylko) Konwencji nowojorskiej oraz ustawy Modelowej UNCITRAL, to jednak należy uznać, że jest na tyle precyzyjny, aby wyraźnie określić ramy badawcze pracy, wyrażone w założonym przez Doktoranta celu prowadzonej analizy.

Tytuł rozprawy jednoznacznie wskazuje na jej charakter (prawnoporównawczy) oraz przedmiot, a także sygnalizuje ciekawą zawartość merytoryczną.

W mojej ocenie temat pracy został sformułowany prawidłowo.

4. [Cel rozprawy]. Sam Autor, już na wstępie rozprawy, jako ogólny cel swojej pracy określił „(...) wskazanie w skali międzynarodowej optymalnych uregulowań prawnych związanych z zakresem

¹ Warto w tym kontekście przywołać wypowiedź np. F. Zedlera pt.: „Czarne arbitraże” zawartą w: „Nadużycie prawa procesowego cywilnego” (red: P. Grzegorzczak, M. Walasik, F. Zedler), Warszawa 2019.

podstaw odmowy stwierdzenia wykonalności wyroków i ugód arbitrażowych, a także innych orzeczeń wydawanych przez sąd arbitrażowy, w tym orzeczeń wydawanych w toku tzw. arbitrażu przyspieszonego (*expedited proceedings*), oraz orzeczeń tymczasowych, w tym wydawanych w toku postępowania doraźnego (*emergency arbitration*)” (str. 14). Całość rozważań zawartych w recenzowanej rozprawie jest wyraźnie podporządkowana osiągnięciu tak sformułowanego celu. W następujących po sobie, kolejnych Rozdziałach Doktorant zarysowuje cele szczegółowe, które – jak łatwo to już na pierwszy rzut oka stwierdzić – służą osiągnięciu celu głównego (dla przykładu można tu wskazać szczegółowy cel założony dla analizy przeprowadzonej w Rozdziale V, a opisany na str. 204: „*Celem niniejszego rozdziału nie jest powtórna, całościowa analiza założeń aksjologicznych przesłanek odmowy wykonalności wyroków i ugód arbitrażowych przedstawiona w rozdziale II. (...) Celem niniejszego rozdziału jest natomiast porównanie polskiego systemu przesłanek odmowy wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych oraz trybu stwierdzania tej wykonalności z analogicznym systemem dla orzeczeń sądów powszechnych, jak również porównanie tego systemu z przepisami obowiązującymi w innych państwach*”). Doktorant szeroko prezentuje wnioski z przeprowadzonej analizy w ostatniej merytorycznej części pracy zatytułowanej „Podsumowanie końcowe”. Podoba mi się, iż w efekcie przeprowadzonej przez Autora analizy nie otrzymujemy od Niego jakichś sformułowanych „na siłę” oryginalnych (aczkolwiek niemożliwych do zastosowania), rozwiązań i postulatów *de lege ferenda*, ale z pozoru nieatrakcyjny, a może nawet zachowawczy wniosek zawarty na str. 275 rozprawy, gdzie Doktorant proponuje, aby „(...) *przepisy polskie były przynajmniej identyczne z przepisami zawartymi w konwencji nowojorskiej i Ustawie Modelowej. Wzorem jednak Francji, Anglii, Niemiec, Szwajcarii i Stanów Zjednoczonych, należy postulować, aby w Polsce obowiązywały przepisy bliższe ideałowi swobodnego przepływu orzeczeń arbitrażowych. Obowiązująca w prawie wspólnotowym zasada wzajemnego zaufania państw do orzeczeń sądowych dla arbitrażu przybrać powinna bardziej formę wzajemnego zaufania państw do zdelokalizowanego sądownictwa arbitrażowego*.” Doktorant zachowuje przy tym wymaganą czujność intelektualną wnikliwie analizując „Projekt z Miami”, który ma duże szanse zastąpić, albo przynajmniej istotnie zmienić, Konwencję nowojorską.

5. [Podsumowanie] Oceniam, że Autorowi przedstawionej mi do recenzji rozprawy udało się osiągnąć założony cel badawczy, wykazując się przy tym bardzo dobrą orientacją w opisywanej, skomplikowanej i w sumie różnorodnej tematyce, a także intelektualną sprawnością w ocenie różnorodnych rozwiązań prawnych istniejącego stanu prawnego i kreowaniu wyważonych wniosków *de lege ferenda*.

II. Ocena struktury pracy

Doktorant podzielił swoją rozprawę doktorską, obejmującą łącznie 346 stron (w tym 295 stron części merytorycznej), na pięć rozdziałów i dalsze podrozdziały, przy czym poprzedzone są one „*Spisem treści*”, „*Wykazem skrótów*” i „*Wstępem*”, a kończą się „*Podsumowaniem końcowym*” (w części merytorycznej) oraz „*Bibliografią*”, „*Orzecznictwem sądów polskich*”, „*Orzecznictwem sądów zagranicznych*” i trzema załącznikami (dwa tekstowe i jeden tabelaryczny).

Niewątpliwie jednym z największych wyzwań w przypadku prac prawnoporównawczych jest znalezienie odpowiedniej formuły prezentacji porównywanych regulacji prawnych pochodzących z różnych krajów i opartych na różnych podstawach aksjologicznych. Z tym trudnym zadaniem Doktorant poradził sobie dobrze. W mojej ocenie rozprawa ma, co do zasady, klarowny i zrozumiały, a przez to poprawny układ.

Przed publikacją rozprawy, a z pewnością powinna ona zostać opublikowana, proponuję rozważenie zmiany struktury Rozdziału I w taki sposób, aby wyłączyć z niego fragmenty dotyczące stanowiących przedmiot analizy w Rozdziale II i III Konwencji nowojorskiej oraz Ustawy Modelowej UNCITRAL.

Pozwoli to uniknąć wrażenia, że Autor w dwóch miejscach pracy poddaje analizie tożsame zagadnienia.

Niezależnie od powyższej sugestii stwierdzam, że przyjęta przez Doktoranta systematyka pracy pozwoliła na właściwe przedstawienie, wybranych przez Autora i uznanych przez Niego za istotne, zagadnień, przy czym oceniam, że zostały one zaprezentowane w sposób dojrzały i na właściwym, znaczącym poziomie szczegółowości.

Zaproponowana przez Doktoranta struktura pracy tworzy pewien całościowy, spójny i logiczny plan badawczy tytułowego zagadnienia. Kolejność następujących po sobie części pracy jest właściwa, każdy kolejny Rozdział stanowi intelektualną konsekwencję i kontynuację poprzedniego.

Za bardzo dobry i właściwie zrealizowany pomysł uznaję wprowadzenie do struktury pracy „podsumowań częściowych”. Jest to, co prawda, rozwiązanie wymagające od Autora precyzji w prowadzonym wywodzie, zmusza do realizowania badania w sposób uporządkowany i skuteczny, bo wymusza sformułowanie wstępnych konkluzji, ale jednocześnie pozwala na konsekwentne „kumulowanie” uzyskanych tą drogą wniosków częściowych, z pożytkiem dla jakości ostatecznego podsumowania przeprowadzonych rozważań i analizy prawnej.

Powyższe spostrzeżenia pozwalają na stwierdzenie, że konstrukcja pracy i wynikające z niej ramy rozważań merytorycznych zostały przez Doktoranta określone w sposób prawidłowy.

III. Ocena warstwy merytorycznej recenzowanej pracy

1. [Uwagi ogólne]. W mojej ocenie rozprawa doktorska przygotowana przez mgra J. Pączka to udana próba wypełnienia, niewątpliwie istniejącej, luki w badaniach i publikacjach dotyczących postępowania post – arbitrażowych, szczególnie w zakresie arbitrażu międzynarodowego. Przywołane przeze mnie wcześniej rozprawy doktorskie innych Autorów, dotyczą zagadnień odmiennych od tych, których analizie poświęcił swoje badania Doktorant. Jak wspomniałem to już wcześniej, ze względu na oryginalność zagadnienia, rozległość przeprowadzonych badań porównawczych, dobry merytoryczny poziom przeprowadzonej analizy, a także oryginalne i jednoznacznie sformułowane wnioski, Autor powinien podjąć starania opublikowania swojej rozprawy.

Warto także dodać, że rozprawa jest bardzo solidna w warstwie opisu obowiązującego stanu prawnego w różnych krajach, a także rzetelna co do orzecznictwa związanego z tytułowym zagadnieniem oraz w zakresie prezentacji stanowisk przedstawicieli doktryny. Na osobne docenienie zasługuje okoliczność, iż znakomita część przywołanej literatury i innych źródeł to publikacje obcojęzyczne, a właściwe wykorzystanie takiej wiedzy nie polega tylko i wyłącznie na dokonaniu poprawnego tłumaczenia, ale wymaga rozumienia niuansów tak językowych, jak i kulturowych oraz prawnych właściwych dla danego kraju. W mojej ocenie w tym zakresie Doktorant uzyskał bardzo dobre efekty, które przekładają się także na podniesienie ogólnej oceny całej pracy. W rozprawie dostrzegalna jest swoboda, z jaką Doktorant prezentuje poszczególne zagadnienia i z jaką porusza się w analizowanej problematyce, co potwierdza posiadanie przez Niego zarówno istotnego zasobu wiedzy teoretycznej w tematyce, której dotyczy Jego praca, ale także istotnego doświadczenia praktycznego oraz niezbędnych umiejętności warsztatowych, pozwalających posiadaną wiedzę przełożyć na wartościowy merytorycznie wywód.

2. [Zakres prowadzonego badania]. Porównując założone przez Doktoranta cele badawcze z zakresem prowadzonego badania należy uznać, że granice prowadzonej analizy zostały określone prawidłowo. Choć jest to raczej kwestia przyjętej przez Autora rozprawy konwencji prezentacji wybranych przez siebie zagadnień, to osobiście widzę potrzebę szerszego opisu instytucji

„arbitra doraźnego”, bo chociaż taka analiza została zasygnalizowana w tytule pkt. 4.1.7. na str. 188, to w rzeczywistości Doktorant w tej części pracy skupił się jednak raczej na „tzw. arbitrażu przyspieszonym” (zresztą zgodnie z celem wskazanym w „Podsumowaniu częściowym” zawartym na str. 202 – *„Celem niniejszego rozdziału było przedstawienie nowych rozwiązań dotyczących arbitrażu przyspieszonego w kontekście wykonalności postanowień wydawanych w toku takiego postępowania, w szczególności wydawanych przez arbitra doraźnego”*).

Ogólnie nie mam zastrzeżeń do zakresu przeprowadzonego badania, uznając, że ani żadne istotne kwestie nie pozostały poza zakresem badania, ani samo przeprowadzone przez Doktoranta badanie nie obejmuje zagadnień wyrażnie zbędnych i nadających się do pominięcia. Dzięki temu także prace oceniam jako optymalną pod względem objętości. Precyzyjne i konsekwentne trzymanie się zakreslonych na wstępie pracy ram badawczych pozwoliło uzyskać prawidłową strukturę, właściwą precyzję i poprawną wnikliwość prowadzonych rozważań.

3. [Realizacja założonych przez Autora celów rozprawy]. Jak już wspomniałem wcześniej, cel rozprawy został określony przez Doktoranta precyzyjnie, dzięki czemu stosunkowo łatwo jest ocenić, na ile udało się w pracy ten cel osiągnąć. Autor przedstawił efekty swoich badań naukowych w ostatniej merytorycznej części rozprawy, zatytułowanej „Podsumowanie końcowe”. Składa się ono z rozważań dotyczących sześciu kwestii, tj.: 1/ Zakresu oraz konstrukcji przesłanek odmowy wykonalności orzeczeń i ugód arbitrażowych; 2/ Podwójnej kontroli orzeczeń i ugód arbitrażowych oraz prekluzji do podnoszenia zarzutów w postępowaniu o stwierdzenie wykonalności; 3/ Umownego zrzeczenia się prawa do podważenia wyroku arbitrażowego; 4/ Orzeczeń w przedmiocie zastosowania tymczasowych środków zabezpieczających; 5/ Trybu postępowania delibacyjnego w kontekście zasady poufności postępowania arbitrażowego oraz 6/ Idei Międzynarodowego sądu delibacyjnego. To, co zasługuje na uwagę w tej części pracy, to silne powiązanie wcześniejszej analizy przepisów prawnych pochodzących z różnych systemów z wnioskami wyprowadzonymi z tej analizy. Doktorantowi udało się uniknąć popełnienia często spotykanego w pracach prawnoporównawczych błędu, że zebranie i analiza różnych zagranicznych regulacji prawnych wyczerpuje przedmiot pracy, a nie prowadzi do formułowania skorelowanych z tymi podstawami wniosków. W recenzowanej pracy zebrane przepisy stały się rzeczywistą bazą i punktem wyjścia do wyprowadzenia ogólnych konkluzji, częściowo przekutych dodatkowo w postulaty *de lege ferenda*. Sporo miejsca i uwagi Autor poświęcił (zresztą w mojej ocenie - słusznie) coraz wyraźniej widocznej niewystarczalności rozwiązań wynikających z Konwencji nowojorskiej (np. na str. 281 Doktorant wskazuje, iż „(...) w obecnym brzmieniu konwencja nowojorska nie wychodzi naprzeciw wymogom współczesnego handlu elektronicznego poprzez wymóg pisemności umowy arbitrażowej i brak wyraźnego odniesienia do wyroków wydawanych w arbitrażu on line, nie wspominając o umowach typu block chain i wyrokach, które będą w tym trybie wydawane”). Jednym z elementów odpowiedzi na ten problem jest „Projekt z Miami”, który został wnikliwie przeanalizowany przez Autora, przy czym potrafił On zachować zdrowy merytoryczny dystans w ocenie proponowanych w nim rozwiązań (mam tutaj na myśli ciekawe krytyczne uwagi sformułowane na str. 281). Ogólnie należy wskazać, że Doktorant w „Podsumowaniu końcowym” zaprezentował własną wizję całościowego modelu postępowania post – arbitrażowego w zakresie stwierdzenia wykonalności orzeczenia arbitrażowego, korzystając przy tym z różnych rozwiązań (np. z rozwiązań niemieckich w zakresie rozstrzygnięcia, „czy prawo do żądania odmowy stwierdzenia wykonalności powinno być uzależnione od uprzedniego złożenia skargi o uchylenie wyroku w państwie jego wydania?” - str. 291, albo rosyjskich, co do tego, że „zasada kontroli sądowej orzeczeń arbitrażowych powinna (...) ustąpić miejsca zasadzie autonomii woli stron w przypadku arbitrażu instytucjonalnego”). Wszystkie z przedstawionych w „Podsumowaniu końcowym” zagadnień są istotne, wszystkie one są przedmiotem zainteresowania doktryny i jakkolwiek można mieć nieco

odrębne od Doktoranta (np. lekko sceptyczne) zdanie odnośnie niektórych z przedstawionych propozycji (np. pomysł powołania Międzynarodowego sądu delibacyjnego), to należy osiągnięte przez Doktoranta rezultaty przeprowadzonej analizy ocenić bardzo wysoko jako zestaw dojrzałych, mądrych i przemyślanych propozycji, silnie umotywowanych teoretycznie, spójnych merytorycznie i stanowiących realny sposób rozwiązania przynajmniej części istniejących problemów praktycznych dostrzegalnych w funkcjonowaniu arbitrażu między narodowego.

4. [Uwagi szczegółowe] Poza wyróżnioną przeze końcową, podsumowującą częścią pracy, interesująco prezentują się także niektóre wcześniejsze rozważania. I tak, z dużym zainteresowaniem przeczytałem zawarte na str. 82 – 84 „Podsumowanie częściowe” Rozdziału I, a istotne znaczenie dla dalszego wywodu zawartego w rozprawie ma spostrzeżenie, iż *„żadna z konwencji nie dotyczy stwierdzenia wykonalności ugód zawartych przed sądami arbitrażowymi. Zagadnienie to pozostawiono poza zakresem prawa o charakterze międzynarodowym.”* (str. 83).

Odnosić należy także zasygnalizowaną na str. 122 *„(...) nową przesłankę uchylecia wyroku arbitrażowego w postaci naruszenia norm prawa materialnego zawartych w TFUE oraz, dyrektywach europejskich”* nazwaną przez Doktoranta w tytule jednostki redakcyjnej pracy, w której się znajdował jej opis przesłanką „europejskiego porządku prawnego”.

Na koniec tej krótkiej prezentacji wybranych ciekawych wątków pracy chciałbym jeszcze zwrócić uwagę na interesujące „Podsumowanie częściowe” Rozdziału V, poświęcone w szczególności rozważaniom odnośnie trybu, w jakim następuje wykonalność orzeczeń arbitrażowych (z rozróżnieniem arbitrażu krajowego i zagranicznego).

Chciałbym również zgłosić uwagę innego rodzaju, a to odnośnie znajdującego się na str. 15/16 stwierdzenia, iż *„zakres niniejszej pracy nie obejmuje, poza arbitrażem, innych rozwiązań prawnych mieszczących się w pojęciu tzw. alternatywnych metod rozwiązywania sporów (ADR), a w szczególności rozwiązań w zakresie koncyliacji i mediacji. Postępowania te odmiennie niż ma to miejsce w przypadku postępowania przed sądem polubownym, nie kończą się rozstrzygnięciem, które stanowi tytuł egzekucyjny.”* Otóż kwestia charakteru prawnego wyroku sądu polubownego jest dyskusyjna i odwołując się do tej kwestii rozprawie, należałoby istniejące w doktrynie rozbieżności odnośnie tego, czy taki wyrok jest tytułem egzekucyjnym chociaż ogólnie zasygnalizować².

5. [Podsumowanie]. Podsumowując - podtrzymuję wyrażoną na wstępie tej części recenzji wysoką ocenę merytorycznej zawartości przedłożonej mi rozprawy doktorskiej autorstwa Pana mgra Jarosława Pączka. Praca jest poprawna pod względem merytorycznym, ciekawa jeśli idzie o treść i oryginalna w zakresie zaprezentowanych przez Doktoranta wniosków przeprowadzonych rozważań.

IV. Ocena metodologii, języka i wymogów formalnych pracy naukowej

1. [Metoda badawcza]. W pracy dominuje metoda prawnoporównawcza, co zresztą Doktorant jednoznacznie zapowiedział we wstępnych fragmentach pracy (*„Porównanie przepisów wyznaczających zakres przesłanek odmowy wykonania orzeczeń wydawanych w toku postępowania arbitrażowego, obowiązujących w różnych ustawodawstwach stanowi kanwę metodologiczną opracowania, przy czym zakres tego porównania został wyznaczony na kilku płaszczyznach”* – str. 15). Na równi z nią Autor korzystał z metody dogmatycznoprawnej, rozumianej jako analiza tekstów prawnych. Oprócz tego dla osiągnięcia założonych celów badawczych analizie zostały poddane przez Doktoranta także w szczególności teksty orzeczeń sądowych, umów dwu i wielostronnych,

² Warto w tym zakresie sięgnąć do: M. Muliński: komentarz do art. 777 KPC [w]: J. Jankowski (red): *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz – art. 730 – 1217*, Warszawa 2015, str. 754 i nast.

konwencji międzynarodowych oraz regulaminów instytucji arbitrażowych. Pan mgr J. Pączek bardzo wnikliwie i konsekwentnie podszedł do sposobu prowadzonych badań. Przykładem tego może być sygnalizowany na str. 86 rozprawy sposób przeprowadzenia badania Konwencji nowojorskiej, gdy Doktorant nie poprzestaje na ogólnym odwołaniu się do zapisów tej Konwencji, ale decyduje się „dokonać ścisłej analizy zastosowania w różnych systemach prawnych artykułu VII tejże konwencji(...)”. Na podkreślenie zasługuje także bardzo szeroki wybór porządków prawnych, jakie zostały poddane analizie w zakresie tytułowego zagadnienia rozprawy doktorskiej, z tym, że – chociaż rozległość badania jest imponująca – istotniejsze jest w tym zakresie to, iż należy się w pełni zgodzić z tak dokonanym wyborem, bo rację ma Doktorant, gdy uzasadniając swój wybór systemów pisze, iż „(...) podyktowany jest faktem, iż pozostają one, według powszechnej opinii, w awangardzie międzynarodowego sądownictwa arbitrażowego, a wiele z nich, podobnie jak system polski, zostało poddanych w ostatnim czasie nowelizacji”.

2. [Język i strona redakcyjna pracy]. Praca jest bardzo staranna i poprawna od strony redakcyjnej - stwierdziłem w niej zupełnie nieliczne i niezbyt istotne usterki redakcyjne.

Autor posługuje się płynnym, zrozumiałym i poprawnym językiem. Istotne jest również i to, co już sygnalizowałem wcześniej, że w pracach prawnoporównawczych niekiedy szwankuje pewna jednolitość pojęciowa, stylów i języka. Doktorantowi udało się wszystkie te kwestie bardzo dobrze zweryfikować i zunifikować.

Jako usterkę językową traktuję wskazanie na str. 142, iż powodowie wniesli „kasację” (powinno być: „skargę kasacyjną”), a wskazuję ją jedynie w związku z moją sugestią odnośnie opublikowania rozprawy.

Inną kwestię stanowi sposób nazywania (oznaczania) prawa brytyjskiego (szczególnie, że same teksty źródłowe, nawet te przywoływane przez Doktoranta, nie są w tym zakresie konsekwentne i precyzyjne). Otóż Doktorant wielokrotnie pisze o „prawie angielskim” (np. str. 78 – tytuł pkt 1.3.2.2.), podczas, gdy akty prawne³, albo np. sądy, na których orzeczenia się Doktorant nie są tylko „angielskie”⁴. To w sumie są drobne zastrzeżenia, a wskazane nieścisłości są łatwe do sprostowania.

Dlatego pomimo powyższych zastrzeżeń jeszcze raz chciałbym podkreślić, że praca została wyraźnie bardzo dokładnie skorygowana przed jej złożeniem do recenzji, co dostrzegam i doceniam.

3. [Wykorzystanie źródeł]. Przechodząc do charakterystyki strony warsztatowej rozprawy, należy stwierdzić, że dokonany przez Doktoranta dobór literatury jest zgodny profilowo i gatunkowo z tematem oraz zakresem pracy. Pan mgr J. Pączek skorzystał z bardzo licznych źródeł (w tym również w ogromnej mierze zagranicznych - wymaga to osobnego dostrzeżenia i wyrażenia uznania) w postaci opracowań monograficznych, artykułów, komentarzy i orzecznictwa, co okazało się bardzo przydatne dla osiągnięcia zamierzonego celu badawczego, z tym, że do twórczości innych autorów oraz dostępnego orzecznictwa Autor sięgał jedynie pomocniczo, czyniąc z nich uzupełnienie własnego wywodu.

Pośród wykorzystanej literatury zabrakło mi jednak kilku pozycji bibliograficznych, które warto byłoby przywołać np.:

³ Np. uregulowania Arbitration Act nie obowiązują tylko w Anglii, ale także w Walii i Irlandii Północnej („2. Scope of application of provisions: 1" The provisions of this Part apply where the seat of the arbitration is in England and Wales or Northern Ireland).

⁴ na str. 91 Doktorant pisze o „Sądzie Apelacyjnym w Anglii”, a w rzeczywistości jest to Sąd Apelacyjny Anglii i Walii - http://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1474, na str. 95 mowa jest o rozstrzygnięciach sądów angielskich, ale jednak dotyczy to także Sadu Najwyższego <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2010-0170.html>, a na str. 119 pojawia się „sąd angielski (high court)”, gdy nazwa tego sądu brzmi „High Court, England and Wales”.

- W. Głodowski: Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego, Warszawa - Poznań 2015 (w szczególności Rozdział 8 o stosunku postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego do innych postępowań);
- R. Morek: Funkcjonowanie sądów polubownych w systemach prawnych wybranych państw europejskich”, Warszawa 2017 (Instytut Wymiaru Sprawiedliwości);
- wspomniane już wcześniej, opublikowane rozprawy doktorskie S. Sołtysika i K. Ryszkowskiego;
- publikacje artykułowe M. Zachariasiewicza („Brak możliwości uznania orzeczenia zagranicznego sądu powszechnego oddalającego skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego - glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 6.11.2009 r. I CSK 159/09” - ADR. Arbitraż i Mediacja 2018, Nr 4, s. 53-66 oraz „Klauzula porządku publicznego a uznawanie zagranicznych orzeczeń, których przedmiotem jest uznanie wyroku lub stwierdzenie jego wykonalności” PPPM 2019, Nr 24, s. 21 – 46).

Zdaję sobie jednak oczywiście sprawę z wielości dostępnych źródeł, które w różnym zakresie dotyczą tematu rozprawy przygotowanej przez Doktoranta, stąd wskazane wyżej przykłady poddaję jedynie pod zainteresowanie Doktoranta w celu weryfikacji czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu można je (bądź należy) wykorzystać w celu ewentualnego uzupełnienia rozprawy przed jej publikacją.

Nadto stwierdzam, że recenzowana praca jest w pełni poprawna od strony spełniania wymogów formalnych, zawiera wszelkie niezbędne elementy, takie jak spisy treści, zestawienia literatury, orzecznictwa itd.

Powyższe pozwala uznać, że Doktorant posiadał w zakresie warsztatu pracy naukowej wymagane umiejętności i wiedzę w rozmiarze niezbędnym dla prowadzenia dalszych, również samodzielnych, zaawansowanych badań naukowych.

4. [Kompetencje naukowe]. Doktorant potrafi jasno przedstawić swoje stanowisko, a także precyzyjnie sformułować wnioski. Wywody zaprezentowane w recenzowanej rozprawie doktorskiej są logiczne i przekonujące, a przyjęte wnioski, zawsze poparte solidnymi argumentami. Dla uzasadnienia powyższej oceny, pomijając moje wcześniejsze uwagi zawarte w części zawierającej ocenę merytorycznej warstwy pracy, chciałbym wskazać na dwie kwestie.

Po pierwsze Autor potrafi jednoznacznie, zdecydowanie i w sposób podbudowany prezentowanymi jednocześnie argumentami przedstawić własny pogląd. Jako przykład (poza całym szeregiem samodzielnie i oryginalnie sformułowanych postulatów *de lege ferenda*) można wskazać zawartą na str. 143 rozprawy ocenę Doktoranta wyrażoną odnośnie przywołanego tam orzeczenia Sądu Najwyższego. Uwagę zwraca również i to, że dokonana przez Autora analiza nie ogranicza się tylko do przywołania tezy orzeczenia SN i wyrażenia własnego do niej stosunku, ale zostały tam (prawidłowo merytorycznie dobrane) dalsze orzeczenia, które Doktorant wykorzystał dla zobrazowania swojego stanowiska.

Po drugie, chciałbym ponownie zwrócić uwagę na samodzielny, rzeczowy i kompetentny sposób analizy rozwiązań proponowanych w „Projekcie z Miami”. Dobór analizowanych problemów i sposób prowadzonej analizy, w mojej ocenie, dowodzą dojrzałości naukowej Autora i bardzo dobrego poziomu przygotowania warsztatowego Doktoranta. Prezentacja wniosków przeprowadzonej w rozprawie analizy jest rzeczowa i konkretna.

5. [Podsumowanie]. Mając na uwadze powyższe uwagi, należy stwierdzić, że Autor swoją rozprawą doktorską udowodnił, że posiada umiejętność prowadzącego do właściwych wniosków, analizowania skomplikowanych zagadnień teoretycznych i praktycznych, a także posługiwania się w prezentacji efektów tej analizy klarowną i zwięzłą formą. Trzeba to zauważyć i docenić, bo ta cecha recenzowanej rozprawy zdecydowanie wpływa na podniesienie poziomu komfortu jej lektury. Dzięki prawidłowo

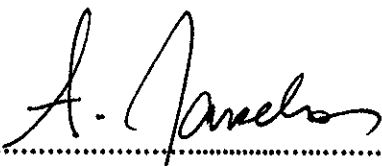
zrealizowanemu temu aspektowi pracy, udało się Doktorantowi zamknąć bardzo szerokie rozważania w zwięzłej formie, unikając niepotrzebnych dygresji, albo budowania zbędnego, nadmiernie szerokiego tła prowadzonych rozważań.

Podsumowując wskazuję, że recenzowana rozprawa doktorska została napisana konkretnym i precyzyjnym, a jednocześnie bardzo starannym, płynnym i komunikatywnym językiem. Praca dowodzi posiadania przez jej Autora dobrego warsztatu i stanowi dowód Jego właściwej dojrzałości naukowej.

V. Wnioski recenzji

Mając na uwadze przedstawione w niniejszej recenzji spostrzeżenia i uwagi stwierdzam, że osiągnięty przez Doktoranta rezultat w postaci recenzowanej pracy doktorskiej należy uznać za istotny. Rozprawa doktorska Pana magistra Jarosława Pączka to praca ambitna, stanowiąca samodzielne ujęcie analizowanego tematu oraz udana próba oryginalnego rozwiązania określonego w niej problemu naukowego, z uwzględnieniem wyników przeprowadzonych przez Autora badań prawnoporównawczych. Wskazuję także, iż zasługuje ona jako całość na pozytywną ocenę, potwierdzając ogólną wiedzę teoretyczną i doświadczenie praktyczne Doktoranta, a także posiadanie przez Niego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z tym oświadczam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska Pana magistra Jarosława Pączka pt. „Przesłanki odmowy wykonania wyroków i ugód arbitrażowych w ujęciu prawnoporównawczym” spełnia wymagania przewidziane dla rozpraw doktorskich, określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki w związku z art. 179 ustawy – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 roku i jako taka może być podstawą do dalszych stadiów przewodu doktorskiego, a w szczególności nadania Doktorantowi stopnia doktora nauk prawnych.

.....
dr hab. prof. UAM Andrzej Jarocho